

Lieksan kaupungin lausunto oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) ohjelmaehdotuksesta, alueellisista siirtymäsuunnitelmista sekä ympäristöselostuksesta

Kaupunginhallitus 08.08.2022 § 242
490/00.04.00/2022

Valmistelija

Kaupunginjohtaja

Johdanto

Työ- ja elinkeinoministeriö pyytää lausuntoa Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (Just Transition Fund, JTF) ohjelmaehdotuksesta, alueellisista siirtymäsuunnitelmista ja ympäristöselostuksesta. Suunnitelmat liitetään osaksi Uudistuva ja osaava Suomi 2021-2027 EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelmaa, jonka Euroopan komissio on hyväksynyt 5.5.2022. Lausunto pyydetään antamaan vastaamalla lausuntopalvelu.fi:ssä julkaistuu lausuntopyyntöön viimeistään 16.8.2022.

JTF:llä vastataan vähähiilisen siirtymän aiheuttamiin sosioekonomisiin ja ympäristöllisiin haittavaikutuksiin työllisyyden ja kestävien aluetalouksien turvaamiseksi. Suomessa JTF-valmistelun perusta on hallitusohjelman kirjaus turpeen energiakäytön puolittamisesta 2030 loppuun mennessä. Turvetoimiala työllistää Suomessa noin 2 500 henkilötyövuotta. Toimialan huomattavan supistumisen välittömät ja välilliset haittavaikutukset aluetalouksiin ja työllisyyteen ovat merkittäviä, joihin JTF:n tehtävänä on vastata alue- ja rakennepolitiikan toimenpitein elinkeinojen monipuolistamiseksi ja työvoiman sopeuttamiseksi alueilla, jossa edellytykset muutokseen sopeutumiseen ovat heikoimmat.

Ympäristöselostus kattaa rahaston ohjelmatekstin ja toimeenpanoalueiden siirtymäsuunnitelmat. Selostuksen on laatinut Gaia Consulting Oy.

Tausta

Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto on koheesiopolitiikan uusi rahoitusväline, jonka tarkoituksena on tukea alueita, joille ilmastoneutraaliuteen siirtyminen aiheuttaa vakavia sosioekonomisia haasteita. Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston avulla voidaan panna helpommin täytäntöön Euroopan vihreän kehityksen ohjelma, jonka tavoitteena on tehdä EU:sta ilmastoneutraali vuoteen 2050 mennessä.

Jokainen jäsenmaa laatii kutakin EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelmakautta koskevan ohjelman, jossa kuvataan jäsenmaan kehittämistoiminnalle asettamat lähtökohdat, tavoitteet ja toimet sekä rahoitus EU:n ohjelmakautta koskevien säädösten mukaisesti. Suomen ohjelma on valmisteltu laajassa kumppanuudessa ministeriöiden, alueiden ja järjestöjen edustajien kanssa.

Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 -ohjelma tukee elinkeino-, energia-, ilmasto-, innovaatio-, koulutus- ja työllisyyspolitiikkaa sekä syrjäytymisen ja köyhyyden vastaista työtä. Ohjelma sisältää Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) ja Euroopan sosiaalirahasto plussan (ESR+) toimet. Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) toimet sisällytetään aikaisemmin hyväksytyyn ohjelman osaksi.

Alueellisten siirtymäsuunnitelmien valmistelusta ovat vastanneet JTF – rahaston toiminta-alueen maakunnan liitot ja ELY-keskukset.

Osana ohjelmien valmistelua tehdään viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista annetun lain (200/2005) mukainen ympäristöarviointi, jossa selvitetään ja arvioidaan ohjelman ja tarkasteltavien vaihtoehtojen toteuttamisen ympäristövaikutukset ja laaditaan ympäristöselostus. Ympäristöarvioinnin järjestämisestä vastaa työ- ja elinkeinoministeriö.

Tavoitteet

Suomen osalta JTF:n tavoitteena on vähintään puolittaa turpeen energiakäyttö vuoteen 2030 mennessä.

Ohjelmalla on Uudistuva ja osaava Suomi -ohjelmassa yksi toimintalinja: Oikeudenmukaisen siirtymän Suomi (TL 7) ja sen erityistavoite on ”Turpeesta luopumisen alueellisesti oikeudenmukainen siirtymä”

Toimeenpanossa on käytössä seuraavat kaikille alueille yhteiset toimintatyytit:

1. Pk-yritysten kasvu, kansainvälistyminen ja innovointivalmiudet (ml. liiketoiminta- ja markkinointiosaaminen), toimintaa uudistavat ja tuottavuutta lisäävät investoinnit sekä tuotteiden, palveluiden ja tuotantomenetelmien kehittäminen;
2. Elinkeinoelämäälähtöinen innovaatiotoiminta ja TKI-yhteistyö; yritysten ja tutkimuksen yhteishankkeet;
3. Uusi tai uudistuva liiketoiminta, (ml. yritysverkostojen kehittäminen, yrityskiihdyttämö- ja hautomomallit) sekä yritysten jatkuvuus omistajavaihdoksiin;
4. Turvesektorin yrittäjien ja turvesektorin muiden toimijoiden osaamisen ja valmiuksien kehittäminen mm. puunkorjuun ja turvesoiden ennallistamisen aloilla uuden liiketoiminnan mahdollistamiseksi;
5. Uudelleen koulutus ja uusien taitojen hankkiminen; ensisijainen kohderyhmä turve-sektorilta työttömiksi jääneet tai työttömyysuhanalaiset erityiskohteena nuoret;
6. Uudet innovaatiot turpeen korvaamiseksi ja turpeen uudet innovatiiviset käyttömuodot;
7. Uusiutuvan energian ja energiatehokkuuden uudet ratkaisut ja TKI;
8. Pk-yritysten bio- ja kiertotalouskonseptit;
9. Turvetuotannosta poistuvien soiden ennallistaminen sekä selvitykset ja pilotoinnit niiden ennallistamisen ja jälkikäytön edellytyksistä ja mahdollisuuksista; kattaa myös turvetuotannosta poistuvien soiden yhteydessä olevat vesistöalueet, mikäli niiden kunnostamisen tarve liittyy turvetuotannon loppumiseen;
10. Polttoon perustuvan ja perustumattoman teknologian lisäinvestoinnit (pilarit II ja III).

Lieksan kaupungin lausunto

JTF ohjelma

Lieksan kaupunki toteaa, että JTF-suunnitelmassa on kautta linjan tärkeää mahdollistaa ja huomioida monipuolisesti maaseutumaisten alueiden uuden liiketoiminnan kehittämismahdollisuudet sekä sitä kautta tunnistaa ja luoda mahdollisuuksia alueiden elinvoiman kehittämiseksi.

Ohjelman rahoitusta ei ole kohdennettu alueellisesti, vaikka ohjelmasisällössä on tunnistettu turpeen energiantuotannon olevan

paikallisesti hyvin eri merkityksessä aluetalouksien ja alueiden elinvoiman kannalta, ja samoin sen lopettamisen haittavaikutusten kohdistuvan erityisesti kunta- ja seutukuntatasoille. Mikäli rahoitusta ei kohdenneta eniten kärsiviin maakuntiin suoraan, tulee rahoitettavien hankkeiden valinnassa kiinnittää huomiota oikeudenmukaiseen kohdentumiseen siten, että toimenpiteet kohdentuvat pääsääntöisesti suoraan maaseutualueille. Erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, että resurssit kohdentuvat maakuntien sisälläkin niille alueille ja toimijoille, joille turvetuotannon vähentämiseen liittyvät kielteiset vaikutukset ovat suurimmat.

Kun ohjelman lähtökohtana on alueellinen oikeudenmukaisuus, se tulee huomioida selkeästi myös ohjelmatekstin sisältöjen kirjauksessa. Kirjaus, jossa todetaan elinkeinojen monipuolistamisen toimenpiteiden kohdistuvan pääosin turvetoimialan ulkopuolisille sektoreille maakunnan älykkään erikoistumisen strategian mukaisesti, on liian jyrkkä maaseutualueiden kannalta. Älykkään erikoistumisen strategiat on lähtökohtaisesti tehty maakuntatason strategioiksi, eivätkä ne siten välttämättä ole parhaita mahdollisia työkaluja tunnistamaan ja ratkaisemaan luonteeltaan paikallisempia haasteita maaseutumaisilla alueilla kuten tässä tapauksessa turvetuotannon kohdalla. Kirjaus tulisi muuttaa muotoon ”alueiden omien vahvuuksien ja tunnistettujen kehitysmahdollisuuksien mukaisesti”. Älykkään erikoistumisen strategioita ei tulisi käyttää ainakaan toimenpiteitä rahoituksen piiristä poissulkevana. Niiden sisältöjä tulisi huomioida siten, että ne tässä tapauksessa edistävät turvetuotannon vähentämisen haitallisia vaikutuksia juuri niissä kunnissa ja yrityksissä, joissa ne muodostuvat.

Erityistavoitteessa on kirjattu tavoitteeksi hyödyntää olemassa olevaa yritysten ja TKI-instituutioiden välistä yhteistyön potentiaalia uusien liiketoimintamahdollisuuksien ja uusien korkean teknologian ratkaisujen luomiseksi erityisesti vihreän talouden aloilla. Kyseisen kirjauksen osalta on olemassa merkittävä riski sille, että tällaiset kirjaukset vievät kehittämisrahoitusta puhtaisiin tutkimushankkeisiin ja suuriin korkeakoulukaupunkeihin, joissa tutkimuslaitokset sijaitsevat. Tällöin ne eivät hyödytä suoraan niitä alueita, jotka muutoksesta kärsivät. Erityishuomiota tulisi kiinnittää siihen, että rahoitettavien toimenpiteiden tulee hyödyttää nimenomaan turvetuotannon vähentämisestä kärsivien yritysten ja alueiden liiketoimintamahdollisuuksien kehittymistä.

Vihreän talouden työpaikat ja vihreän teknologian uudet ratkaisut ja niiden mukanaan tuomat uudet liiketoimintamahdollisuudet korostuvat elinkeinojen monipuolistamisen toimenpiteissä. Nämä vaativat runsaasti uudenlaista osaamista niin yrityksiltä kuin maaseutuelinkeinojen parissa töitä tekeviltä henkilöiltä. Ohjelman ESR+ -tyyppiset työvoiman uudelleen koulutuksen ja -työllistämisen toimenpiteet suunnataan kuitenkin ensisijaisesti turvesektorilta työttömiksi jääneisiin ja sektorin työttömyysuhanalaisiin, erityiskohderyhmänä nuoret. Tavoitteiden toteutumisen kannalta olennaista on, että koulutukset järjestetään kohdealueilla siten, että kynnys niiden suorittamiseen on mahdollisimman pieni.

Lieksan kaupungin näkökulmasta matkailu tulisi ohjelmassa tunnistaa niiden toimialojen joukkoon, joille energiasektorin murroksen aiheuttama maaseutuelinkeinoihin kohdistuva muutospaine voi tuoda uusia mahdollisuuksia. Aluetaloudelle merkityksellinen ja vipuvoimaa muillekin toimialoille tarjoava matkailusektori voisi esimerkiksi hyötyä ja hyödyttää maaseutuelinkeinojen työvoiman osaamista ja resursseja entistä vahvemmin. Tämä edellyttäisi resurssien uudelleen tarkastelua, yhteistyön

lisäämistä ja mahdollisesti myös uudentyyppisen koulutuksen tarjoamista työntekijöille, joilla monipuolinen, usein sesonkiluonteinen, työteko maaseudulla kiinnostaa. Työmahdollisuuksia voisi tarjota myös matkailun ja biotalouden välinen rajapinta, joten matkailusektoria tukevat toimet tulisi ohjelmassa tunnistaa selkeästi tuettavien toimenpiteiden piiriin.

Ukrainan sodan myötä huomiota on kiinnitettävä ohjelmaluonnosta enemmän alueellisen huoltovarmuuteen. Turvetuotannon merkitys ja mahdollisuudet sen korvaamiseen alueellisen huoltovarmuuden kannalta ovat eri puolilla Suomea hyvin erilaiset. Itä-Suomessa Venäjän rajan läheisyydessä sijaitsevilla alueilla ei ole ollut maanpuolustuksellista syistä mahdollisuutta rakentaa tuulivoimalapuistoja uusiutuvan energian tuottamiseksi. Puolustusvoimien lausunnot Pohjois-Karjalassa ovat olleet lähes kategorisesti kielteisiä. Tämä puolestaan merkittävästi haittaa vihreän vedyn tuottamista. Vedystä ennakoitaan tulevan merkittävä energianlähde tulevaisuudessa. Tuulivoiman rakentamisen mahdollistamiseen Itä-Suomen rajakunnissa on kiinnitettävä erityistä huomiota joko panostamalla merkittävästi sellaisen teknologian ja ratkaisujen kehittämiseen, joilla tutkatoimintaan maanpuolustuksen näkökulmasta liittyvät ongelmat voidaan ratkaista tai kohdentamalla kompensoivaa rahoitusta alueille, joilla turvetuotantoa energiantuotannossa joudutaan vähentämään ja tuulivoimaloiden rakentaminen on estynyt.

Useat turvetta käyttävät voimalaitokset ovat jo investoineet ja korvanneet turpeen energiamuotona puupohjaisella raaka-aineella, useimmiten hakkeella. Kun hakkeen tuominen on käytännössä estynyt Venäjältä, Suomi on pitkälti omien puuraaka-ainevarojen varassa. Maaseutumaisten ja paljon metsävaroja sisältävien alueiden kannalta on erittäin tärkeää, ettei puuraaka-aineen käytölle tai hakkuumahdollisuuksille muodostu enää merkittäviä lisärajoitteita. Maaseutumaisilla alueilla biokaasun tuotanto energialähteeksi voisi korvata fossiilisia polttoaineita liikenteessä sekä toimia lämmityksessä nykyistä enemmän energianlähteenä. Biokaasutuotannon merkittävä edistäminen esimerkiksi investointitukia nostamalla ja liikennekäyttöä tukemalla erilaisin avustuksin edistäisivät huoltovarmuutta ja loisivat maaseutumaisille alueille turvetuotantoa korvaavia työpaikkoja.

Ohjelman tärkeimpien kohderyhmien tulisi sisältää myös kunnat ja yhdistykset.

JTF-rahaston toimeenpano tulisi pyrkiä käynnistämään mahdollisimman nopeasti syksyllä 2022.

Pohjois-Karjalan siirtymäsuunnitelma

Pohjois-Karjalan siirtymäsuunnitelmassa on tarkasteltu monipuolisesti ja hyvin turvetuotannosta luopumisen moninaisia vaikutuksia tunnistuen sekä taloudelliset että toiminnalliset vaikutukset. Siirtymäsuunnitelma tunnistaa myös turpeen käytön korvaamiseen liittyvät haasteet. Siirtymäsuunnitelmassa on esimerkiksi nostettu hyvin esiin aktiivihillituotannon ja kuiviketurpeen saatavuuteen liittyvät sisällöt. Molempien korvaaminen muilla raaka-aineilla on tällä hetkellä erittäin haasteellista ja korvaavien menetelmien käyttö kokonaisuutena arvioiden lisää ympäristökuormitusta.

Pohjois-Karjalan maakuntaohjelmassa (POKAT 2025) turpeen energiakäyttö on hyväksytty lopetettavaksi vuoteen 2030 mennessä.

Kuluneen alkuvuoden aikana Ukrainan sota on muuttanut kuitenkin niin merkittävästi toimintaympäristöä, että tavoitetta olisi hyvä arvioida uudelleen ottaen huomioon alueen huoltovarmuus (lämmitysenergia ja ruuan tuotanto) ja alueen mahdollisuudet tuottaa energiaa vaihtoehtoisilla tavoilla. Erityisesti haasteet tuulivoiman käytön laajentamisessa maanpuolustuksellisista syistä ovat merkittävät ja tällä hetkellä käytännössä estävät tuulivoimatuotannon kehittämisen. Toisaalta puuraaka-aineen enenevälle käytölle ja saatavuudelle on nähtävissä hidasteita. Tässä tilanteessa Pohjois-Karjalassa voisi olla tarkoituksenmukaista toteuttaa siirtymää Suomen hallituksen määrittelemän tavoitteen mukaisessa aikataulussa.

Turvetuotannosta luopumisen ja sitä korvaavien uusien investointien kustannukset ovat siirtymässä suoraan kuluttajille. Energianhinta on jo noussut ja tulee nousemaan edelleen merkittävästi. Tällä on hyvin huomattavia kielteisiä välillisiä vaikutuksia esimerkiksi Lieksan kaupungin alueella kaukolämmön hinnanmuodostumiseen sekä yksityisasiakkaille että kaupunkikonsernille. Hinnan nouseminen vaikuttaa merkittävästi esimerkiksi Lieksan Kiinteistöt Oy:n ja sen tiloissa toimivien yritysten kilpailukykyyn. On erittäin tärkeää, että turvetta merkittävästi energianlähteenä hyödyntäneiden alueiden tilanne tulisi huomioitua siten, että siirtymän vaikutukset ovat mahdollisimman vähäiset. Erityisesti on huomattava, että korvaavien energiamuotojen mahdollisuudet ovat rajallisia, koska käytännössä tuulivoiman rakentaminen ei ole mahdollista tällä hetkellä rajaseudulla. Tästä johtuen puuraaka-aineen saatavuudesta on erityisesti huolehdittava. JTF-rahoituksella on pystyttävä laajentamaan myös Pohjois-Karjalan alueella sijaitsevaa puuterminaaliverkostoa. Kilpailukykyisen energian saatavuuden turvaamiseksi korotettu tuki esimerkiksi biokaasutuotannon laajentamiselle on tärkeää.

Maaseutumaisten alueiden yritystoiminnan kehittämisen kannalta biokaasutuotannon tarjoamien mahdollisuuksien lisäksi maaseutumatkailun kehittäminen voisi tarjota kohdealueiden työntekijöille ja alkutuotannossa työskenteleville työllistämismahdollisuuksia tulevaisuudessa. Tukea voisi tämän takia kohdentaa osittain myös maaseutumatkailun kehittämiseen.

Esittelijä	Kaupunginjohtaja
Päätösehdotus	Lieksan kaupunginhallitus päättää antaa esityslistan tekstin mukaisen lausunnon oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) ohjelmaehdotuksesta, alueellisista siirtymäsuunnitelmista sekä ympäristöselostuksesta.
Päätös	Lieksan kaupunginhallitus päätti antaa esityslistan tekstin mukaisen lausunnon oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) ohjelmaehdotuksesta, alueellisista siirtymäsuunnitelmista sekä ympäristöselostuksesta.
Lisätietoja	Kaupunginjohtaja Jarkko Määttänen, p. 040 1044 001, sähköposti jarkko.maattanen(at)lieksa.fi